עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"ו מהל' בית המקדש הל"ד :

מח ב מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובלות הלכה מו :

מט ד מיי' פי"ו מהל' שמיטה ויובלות הל"מ :

נ"ל להגיה

[ביק סנ: וש"נ]

[מלין ז. וש"נ]

[מגילה י. שבועות מז. תוספתא פ"ט]

הבא נמי תרתי ירושלים הוו. ותימה דלרבא נמי אלו לריכין לומר כן דתרי ירושלים הוו וי"ל דלרבא לון אלו לריכין לומר ביהודה תרי ירושלים הוו אלא בשאר ארלות אבל לרב אשי ל"ל ביהודה תרי ירושלים הוו: **וקדשו** ערי חומה. פי' לענין מכירת בית בכתי ערי חומה ולענין גאולות מלוים חוץ לעיר דחוקא בכתי ערי חומה לריך לגאולה המלוים חוץ לחומה אבל שאר (מלוים) (עיירות) לא ואבנים מונעות לריך לגאולה חוץ לעיר ואפי' לא היו מוקפות מימות יהושע והכי הניא בסורת בהנים אתהן חוץ לעיר ואין אדם חוץ לכל העיר אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה כלבד וא"ל מגלן הא לא כתיב בית חומה גבי אדם מלוכע ואומר הרב רביו ילחק דגמרינן חוץ למחנה מושבו דכתיב ביה במלוכע (ויקרא יג) ממושב דכתיב בית מושב עיר חומה (שם כה) ופירש רש"י כאן דמקדש ליה (לאחוזה) בשתי חומות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי חומות אחריהן כדאיתא בשבועות (דף מז. ושם) ובמס' שבועות פירש"י דלשכתן שהיו מקדשין חומות ירושלים בשתי חומות ובשיר כשבאו להוסיף על העיר ועל (העיירות) (העזרות) אבל שאר (אחוזה) (עיירות) לא ידעתי איזה היו מקדשין אותן:

מנו יובלות לקדש שמיטין. מכאן תימה לכריתה דתני בירושלמי דמסכת ניטין ורש"י יח) כתב בפ' השולח (ניטין דף לו.) דתניא בירושלמי וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחד שמיטת יובל ואחד שמיטת שביעית בזמן שאתה משמט יח) [יובל] אתה משמט [שביעית] בזמן שאי אתה משמט יובל אי אתה משמט שביעית וכאן אומר דלא מט יובלות אלא לקדש שמיטין ופירש רש"י פ' השולח (שם) דהכיא דערכין כ) דמדרבנן היא ואין משמט כן בת"ל ח) (ואומר אני כ"ל רש"י) (דהא דירושלמי לרבי היא) ועוד לור"מ דהך בריתא דמייתי) ריש פרק השולח (שם) כב) וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים כג) והא דירושלמי רבי היא אבל רבנן פליגי עליה דרבי ואמרי כד) מנין דיש שמיטה לף על פי שאין יובל ת"ל (ויקרא כה) והיו לך שבע שבתות השמים ומנין שיעשה יובל אע"פ שאין שביעית ת"ל (שם) והיו לך תשע ותרביעים שנה כה) [וסוגיא] דהכא אתיא כרבנן מיהו יש לייישב ההיא דתורת הכהנים אפי' כר' והא דתני שביעית אע"פ שאין יובל כה: לפרשה אע"פ שלא הגו יובל והיינו בתמלוס וכדתני בפ"ק דרתא השנה (דף ט: ושם) יובל היא אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא תקעו יובל אע"פ שלא שלחו ת"ל היא דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר יובל אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא שלחו יובל אף על פי שלא תקעו ת"ל היא:

ל) בי' ל"ק ותומר ל"י דאמלוי היא דירושלמי וכ"ל בבריתא דמייתי כו'

אמר אביי הכי קאמר עד גמלא בגליל עד גדוד בעבר הירדן וחדיד ואונו וירושלים ביהודה רבא אמר גמלא בגליל לאפוקי גמלא דשאר ארצות גדוד בעבר הירדן לאפוקי גדוד דשאר ארצות אינך דלא איכא דכותייהו לא איצטריך ליה וירושלים מי מיחלט בה [ל] והתניא *עשרה דברים נאמרו בירושלים *אין הבית חלוט בה אמר רבי יוחנן בירושלים דמוקפת חומה מימות יהושע בן נון ולא בירושלים דאילו ירושלים אין הבית חלוט בה ואילו הכא הבית חלוט בהקרב אשי אמר לאו *אמר רב יוסף תרי קדש הוו ה"נ תרי ירושלים הוו תניא [נ] *ר' ישמעאל בר' יוסי *) למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום אבל ראשונות בטלו משבטלה [נ] קדושת הארץ קסבר *קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ורמינהי *א"ר ישמעאל בר' יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר °ששים עיר כל חבל ארגוב כל אלה ערים בצורות אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום הא אמרינן [ד] דלא צריך לקדושינהו אלא [ה] מנאום ולא אלו בלבד אלא °כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות הללו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא איבעית אימא תרי תנאי ואליבא דר' ישמעאל ואיבעית אימא חד מנייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה *דתניא ר"א בר יוסי אומר אשר לוא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן מאי טעמא דמ"ד קדושה ראשונה [ו] קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא דכתיב °ויעשו *בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי [ז] יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד אפשר בא דוד ולא עשו סוכות [ח] עד שבא עזרא אלא °מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה [ט] ואומר °והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה מקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו ואידך דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא עלייהו כי סוכה והיינו דקא קפיד קרא עילויה דיהושע דבבל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב °ישוע בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הוה זכותא דארץ ישראל אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל אמאי לא ליבעי רחמי והא כתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה הכי קאמר כיון דירשו אבותיך ירשת [י] את ומי מנו שמיטין ויובלות השתא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות דכתיב ביה °כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים [כ] ושש מאות וששים הוה מני דתניא °משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות שנאמר °וקראתם דרור בארץ לכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן יכול היו עליה והן מעורבין שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין יהא יובל נוהג תלמוד לומר לכל יושביה בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין א"ר נחמן בר יצחק מנו יובלות לקדש שמיטין

[מגילה י.]

[מגילה ג. וש"נ]

[ביק בל תקלל]

[דברים ג]

[מגילה ג. וש"נ]

[ויקרא כה]

[ויקרא כה]

[ויקרא כה

הניחא *לרבנן דאמרי שנת חמשים אינה מן המנין אלא לרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן למה לי בשמיטין סגיא הא ודאי דלא כרבי יהודה ולא מנו [ה] שמיטין ויובלות והכתיב °מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך והיונן בהו מקץ שבע שנים (ו)והכתיב °ועבדך שש שנים ואמר רב נחמן בר יצחק שש לנמכר ושבע לנרצע הוא בתוכחה כתיב וקאמר נביא השלחתם והכתיב °וישמעו וישלחו [ז]אלא אמר ר' יוחנן *ירמיה החזירן ואישה בן אמון מלך עליהן ומנא לן דהדור דכתיב °כי המוכר אל הממכר לא ישוב אפשר יובל בטל ונביא מתנבא עליו שיבטל אלא מלמד שהחזירן ירמיה ומנלן דיאשיה מלך עליהן דכתיב °ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים [ח] *על המזבח בית אל וכי מה טיבו של יאשיהו בבית אל אלא כשהחזירן ירמיהו יאשיהו מלך עליהם רב נחמן בר יצחק אמר מהכא °גם יהודה שת קציר לך [ט] בשובי שבות עמי: **מתני'** [י]בתי החצרים נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות ונגאלין מיד וכל שנים עשר חדש כבתים ויוצאין ביובל ובגרעון כסף בשדות: **גמ'** תנו רבנן °על שדה הארץ יחשב הקישו הכתוב לשדה אחוזה מה שדה אחוזה יוצא ביובל ובגרעון כסף אף בתי החצרים יוצאין ביובל ובגרעון כסף אי מה שדה אחוזה אינה נגאלת בפחות משתי שנים אף בתי החצרים אינם נגאלים פחות משתי שנים ת"ל °גאולה תהיה לו מיד הואיל ונתת להם כח יפה שבשדות וכח [כ] *שדה שבבתים יכול לא יצאו ביובל ת"ל °וביובל יצא מאי קאמר אמר רב הונא לא נצרכא אלא למקדיש בית בבתי החצרים וגאלו אחר מיד הקדש ופגע בו יובל בשנה שניה למאי מדמית ליה אי לבתי ערי חומה מדמית ליה איחלט ליה ללוקח אי לשדה אחוזה מדמית [כא] לכהנים נפקא להכי אצטריך וביובל יצא מתקיף לה רב זעירא מאי איריא גאלו אחר אפילו לא גאלו נמי א"ל *אביי [כב]שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון מנלן מבן לוי [כג] מה בן לוי שיפה כחו בממכרו הורע כחו בהקדשו ישראל °שהורע כחו בממכרו אין דין שהורע כחו בהקדשו והתם מנלן דתניא °ויצא ממכר שומע אני אפילו עבדיו מטלטליו ושטריו ת"ל בית ועיר אחוזתו מה ת"ל ממכר [כד] ממכריו יוצא בחנם ואין הקדש יוצא בחנם אלא בפדיון ופליגא דר' °אושעיא דא"ר אושעיא הכל היו בכלל °*ונתן הכסף וקם לו כשפרט הכתוב בשדה אחוזה °והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' [כה] שדה הוא דפרק ליה ונפקא לכהנים אבל הנך דקיימי קיימי וביובל יצא למה לי אמר רב פפא לא נצרכא אלא למוכר בית בבתי החצרים ופגע בו יובל בשנה שניה למאי מדמית ליה אי לבתי ערי חומה מדמית ליה איחלט ליה ללוקח אי לשדה אחוזה מדמית ליה השלמה בעי להכי אצטריך וביובל יצא תניא כוותיה דרב הונא ותיובתא דרבי אושעיא [כו]המקדיש בית בבתי החצרים הרי זה גואל מיד וגואלו לעולם גאלו [כז]אחר מיד הקדש הגיע יובל ולא נגאל חוזר לבעלים ביובל:

אלא מלמד שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהם. ותימה שהרי אחרי שהחזירן ירמיה לא עמדו בארון קודש מורכן כ"ל ל"ו שנה כדפריסית לעיל בפ"ב (דף יב:) וא"כ לא הגיעו עד היובל והיאך מוכל למלוח ויסמעו וישלחו וי"ל דמוכל למלוח אותם עבדים שהיו להם קודם שגלו והא דפריך לעיל והכתיב ויסמעו וישלחו עיקר הפירכא מדכתיב (ירמיה לד) וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בברית ממעמד שגרשום בברית לשלח עבדיהם חפשים ביובל כשיגיע היובל: הן

[ע' רש"י סנהדרין קיז:]

[ל"ל האלה אשר עשית על המזבח טו']

[מתוס' פרש"י דלעיל כג: ד"ה דרכי הכהנים מוכח דגרסינן מ"ל רבי הכהנים שלא יאמרו]

[ע' תוספות מגילה ג. ד"ה וזיון וכשלר דוקתי כמו בגרסא שם בגמרא]

שיטה מקובצת

ה) ולא מנו יובלות תיבת שמיטין ואות ו' נמחק: ז) הדברים האלה אשר עשית על: ח) קציר לך. ס"א אל תקרי קציר אלא קצין: ט) ובח יפה שבבתים: י) אחוזה מדמית ליה: יא) לוי ומה בן לוי: יב) ממכר ממכר יוצא: יג) לה' כשרה ליה נפקא ליה לכהנים אותו' נמחק: יד) שביעית בכלל והא: טו) הבית היה דהוו: יז) דיור מלבור: יח) קצין. גליון ונראה לפרש גם יהודה שת קציר לך כלומר שבא סופה כמו דאת אמר שלחו מגל כי כשל קציר פי' גם יהודה בא

*) [סתו"ש סגיא שאין לסה תומה בעיריכות]

ואינן דומין לשדות שהחדות אינו רשאי לגאול אלא לאחר שתי שנים ואלו נגאלין [אפילו] מיד: ואלו הן בתי חצרים. שיש להן דין זה: שתי חצרות של [ב'] ב' בתים אף על פי שמוקפות. דינן כבתי חצרים ככפרים שאין להם חומה אבל פחות מ) מיכן אינן כבתי חצרות: ת"ל גאולה תהיה לו מיד. כדין בתי ערי חומה: [יכול לא יצאו ביובל] מאי קאמר. אדרבה כיון דיפה כוחן דינם שיצאו ביובל: [ופגע בו יובל בשנה שניה. שגאלו] למאי מדמית ליה. האי בית: אי לבתי ערי חומה מדמית ליה איחלט ליה ללוקח. זה שנאלה מיד הקדש שהרי הוחלטה לו לאחר י"ב חדש כדאמרן לעיל גאלה אחר מיד הקדש הגיע יום י"ב חדש ולא נגאלה היה חלוט לו: ואי לשדה אחוזה מדמית ליה לכהנים נפקא. שהרי גאלה אחר וכדאמרינן בפרקין דלעיל ואם מכרה נזבר לאחר לא יגאל אלא יוצאת לכהנים דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה: לחכי אצטריך וביובל יוצא. דחדרא לבעלים אם הקדישן דהא כתיב וביובל יצא: א"ל אביי. אם לא נאלה אחר אינה יוצאה לו נזירה שלא יאמרו [הקדש יוצא בלא פדיון]: ומנלן. דאינה יוצאה בלא פדיון מבן לוי [שיפה כוחו במכורו כדתנן לקמן הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם הורע כוחו בהקדשו כדאמרינן לקמן דאינו יוצא בלא פדיון ישראל שהורע כוחו במכורו שאינו גואל אלא לאחר ב' שנים]: והתם מנלן. דאין הקדשו של בן לוי יוצא בלא פדיון: דתניא ואשר יגאל [מן הלוים] ויצא ממכר בית ועיר אחוזתו ביובל: [שומע אני. שאפילו מכר עבדיו ושטריו ומטלטליו שחוזרין ביובל]: ת"ל בית ועיר [אחוזתו] שהן קרקע למעוט הנו: א"כ מה ת"ל ממכרו דמשמע כל ממכר. לא להכי כתב ממכר דמכורו [של קרקע] יוצא [בחנם] ביובל [אבל הקדישו אפילו קרקע אין] [ואין הקדשו] יוצא בחנם אלא בפדיון וכ"ש הקדשו של ישראל שאינו יוצא מהקדש בלא פדיון: [ודאי דקאמר רב הונא דמקדיש בית בבתי ערי חצרים ונאלו אחר מיד הקדש דיוצא מידו ביובל ותחזרת לבעלים. והיינו פלינא דר' אושעיא דאמר ר' אושעיא] הכל היו בכלל ונתן הכסף וקם לו: בין מקדיש בית בבתי ערי חומה בין בבתי חצרים שהוא של פודה ואינו יוצא מידו ביובל: [כשפרט לך הכתוב. בגואל שדה אחוזה מיד הקדש ותיה שדה בצאתו ביובל לכהן תהיה שדה הוא דפריק לה אחר ונפקא לכהנים ביובל]: אבל כולהו הנך. גואל בתי חצרים מיד הקדש: דכדפיק קיימי. ואינו יוצא מידו ביובל והיינו פלוגתא דרב הונא: [אלא לר' אושעיא וביובל יצא דבתי חצרים למה לי: לא נצרכה האי וביובל יצא אלא למוכר בית בבתי חצרים ופגע בו יובל כו'. אי לשדה אחוזה מדמית ליה] השלמה בעי. [כדתניא בריש פירקין אכלה שנה לפני יובל משלימין לו שנה אחרת לאחר היובל]. וסד"א דלא ליפוק ביובל אלא משלימין לו לחכי אצטריך וביובל יצא דאין משלימין לו: [תניא] כותיה דרב הונא. כדקאמר גאלו

ג) לכתורה מסמע דהתנא כא למעבד יותר מכאן דאינן כבתי חלירות ואולי דעכ"ל ונ"ל אבל יותר מכאן ונ"ע.

[הניחא לרבנן. אצטריך למימני יובלות כדי לקרש שמיטה בזמן] אלא לר' יהודה דאמר. דעולה נמי לכאן ולכאן ליובל ולמנות סמנה א' ב' ג' ד' עד ז': למה לי. למימני יובלות בשמיטין סגיא: הא ודאי. דתני אף ביאתן בימי עזרא מנו יובלות דלא כרבי יהודה דלר' יהודה לא אצטריך ולא מנו שמיטין ויובלות מאחר שגלו שבע ראובן ושבט גד: והיונן בה מקץ שבע שנים תשלחו מקץ שש שנים תשלחו מבני ליה לסוף שש דהיינו ועבדך שש שנים: ואמר רב נחמן בר יצחק. (ועבדך שש שנים) שש שנים לנמכר (דכתיב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובתחילת שביעית יצא לחפשי והאי דקאמר מקץ שבע שנים תשלחו היינו שבע לנרצע שהיו של גרצע לעבוד עד יובל ואם נרצע שהיו שבע שנים עד קדם ליובל דהיינו דמקץ שבע שנים יוצא ביובל אלמא דליובלות נמי הוו מנו מאחר שגלו שבט ראובן וגד: אמר לך תנא. דהוא דכתיב מקץ שבע תשלחו בתוכחה כתיב דקאמר להו נביא בתם הא דרך תוכחה השלחתם לכומר וכי קיימתם מקץ שבע שנים תשלחו: ולא היה יובל נוהג והכתיב ויישמעו וישלחו. אלמא דהוה נהיג יובל: אלא א"ר יוחנן ירמיה החזירן. לשבט ראובן וגד ויאשיה מלך עליהן הלכך מנו שמיטין ויובלות: ומנא לן דהדור. מדקא סתנבא נביא כי המוכר אל הממכר לא ישוב כלומר שיבטל עוד היובל בבתחלה ולא ישובו שדות לבעליהן ש"מ דהדור שבט ראובן וגד דאי ס"ד דלא הדור מה צריך לו להתנבא שיבטל יובל והלא בטל משעה שגלו שבט ראובן וגד אלא ש"מ דהדור וכשחמאו היה מוכיחן ואמר שיבטל: ויאמר יאשיה מה הציון הלז וגו' וכי מה טיבו של יאשיה בבית אל. והלא בית אל של מלכי ישראל היתה אלא ש"מ שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהן: שת קציר. קציר הוא קצין שבחרבה מקומות מתחלפת ג' בר' כמו נבוכדנצר נבוכדרצר יהודה היינו יאשיה שהיה בתחלה מלך על יהודה: [בתי החצרים. הן כפרים שאין להם חומה: נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות. כיצד נגאלין מיד לאחר שנמכרו ונגאלין כל י"ב חדש כבתים וזהו כח יפה שבבתי ערי חומה: בגרעון כסף שנורע לו דמי שנים שאכל הפירות]: ויוצאין ביובל [אם לא נגאלו] כלומר שאין נלקחין ללוקח וכשנגאלין בגרעון כסף כתורת שדות

[ל"ל דכל שדה אחוזה הכל היו בכלל ונתן הכסף וקם לו: בין מקדיש בית בבתי חצרים שהוא של פודה ואינו יוצא מידו ביובל: [כשפרט לך הכתוב. בגואל שדה אחוזה מיד הקדש ותיה שדה בצאתו ביובל לכהן תהיה שדה הוא דפריק לה אחר ונפקא לכהנים ביובל]: אבל כולהו הנך. גואל בתי חצרים מיד הקדש: דכדפיק קיימי. ואינו יוצא מידו ביובל והיינו פלוגתא דרב הונא: [אלא לר' אושעיא וביובל יצא דבתי חצרים למה לי: לא נצרכה האי וביובל יצא אלא למוכר בית בבתי חצרים ופגע בו יובל כו'. אי לשדה אחוזה מדמית ליה] השלמה בעי. [כדתניא בריש פירקין אכלה שנה לפני יובל משלימין לו שנה אחרת לאחר היובל]. וסד"א דלא ליפוק ביובל אלא משלימין לו לחכי אצטריך וביובל יצא דאין משלימין לו: [תניא] כותיה דרב הונא. כדקאמר

[ע' רש"י סנהדרין קיז:]

[ל"ל דכל שדה אחוזה הכל היו בכלל ונתן הכסף וקם לו: בין מקדיש בית בבתי חצרים שהוא של פודה ואינו יוצא מידו ביובל: [כשפרט לך הכתוב. בגואל שדה אחוזה מיד הקדש ותיה שדה בצאתו ביובל לכהן תהיה שדה הוא דפריק לה אחר ונפקא לכהנים ביובל]: אבל כולהו הנך. גואל בתי חצרים מיד הקדש: דכדפיק קיימי. ואינו יוצא מידו ביובל והיינו פלוגתא דרב הונא: [אלא לר' אושעיא וביובל יצא דבתי חצרים למה לי: לא נצרכה האי וביובל יצא אלא למוכר בית בבתי חצרים ופגע בו יובל כו'. אי לשדה אחוזה מדמית ליה] השלמה בעי. [כדתניא בריש פירקין אכלה שנה לפני יובל משלימין לו שנה אחרת לאחר היובל]. וסד"א דלא ליפוק ביובל אלא משלימין לו לחכי אצטריך וביובל יצא דאין משלימין לו: [תניא] כותיה דרב הונא. כדקאמר

[ל"ל האלה אשר עשית על המזבח טו']

[מתוס' פרש"י דלעיל כג: ד"ה דרכי הכהנים מוכח דגרסינן מ"ל רבי הכהנים שלא יאמרו]

[ע' תוספות מגילה ג. ד"ה וזיון וכשלר דוקתי כמו בגרסא שם בגמרא]

הגהות הב"ח

(ה) גמ' והיונן בהו מקץ שבע שנים ושלח כתיב:

ל"ל יפה

ל"ל יפה

ל"ל גמ' ד"ל מ"ל מכרו הקדש הגיע יובל ולא נגאל חוזר לבעלים ביובל

ל"ל

נג א מיי' פי"ב מהלכות שמיטה ויובל הל' יד:

נד ב מיי' פי"ג מהל' שמיטה ויובל הל' ח:

נה ג מיי' שם הל' ד ה:

נו ד מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה כח:

נז ה מיי' פי"ב מהל' שמיטה הלכה יד:

מתני' שתי חצרות. עיר שאין בה אלא שתי חצירות: **גמ'** מיני יודע שאין להן חומה. דבתי החצירים משמע שאינו בעיר אלא חצירות הסמוכות: **כמי שאין להן חומה וכמה.** הואיל ואין בה כדי עיר: **לימא בית וחצר בית וחצר.** הן דלא ליתשוב חומה דידהו כעיר חומה שתי חצרות וכו': תורה אור

מתני' "ואלו הן בתי החצרים שני חצרים של שני בתים אע"פ שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון הרי הן כבתי חצרים: **גמ'** ת"ר ממשמע שנאמר °בתי החצרים אני יודע שאין להם חומה מה ת"ל אשר אין להם חומה [א] אף על פי שיש להם חומה כמי שאין להם חומה [ב] וכמה בתים שנים חצירות שנים שתי חצירות של שני [ג] בתים ואימא בית [ד] וחצר [ה] אם כן ליכתוב רחמנא חצרים וכי תימא א' כתב רחמנא חצרים חצר בלא בית משמע ההוא קרפף איקרי: **מתני'** יישראל שירש אבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר הזה שנאמר °כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם עד שיהא לוי וערי הלוים דברי רבי וחכמים אומרים אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים: **גמ'** ואלא כמאן כבן לוי והדר תני עד שיהא לוי וערי הלוים אימא אינו גואל אלא כסדר הזה עד שיהא לוי וערי הלוים דברי רבי בשלמא ערי הלוים דכתיב כי בתי ערי הלוים אלא לוי מנלן דכתיב °ואשר יגאל מן הלוים [ו] תניא ואשר יגאל מן הלוים [ז] יכול לוי מישראל יגאל שזה יפה כחו וזה הורע כחו אבל לוי מלוי לא שזה יפה כחו וזה יפה כחו תלמוד לומר [ז] מן הלוים מן הלוים ולא כל הלוים פרט לבן לוי ממזר ונתין וחכמים אומרים אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיהא לוי לא אמרינן: **מתני'** *אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש (ולא) מגרש שדה מגרש עיר ולא עיר מגרש שלא ירחיבו את ערי ישראל *ההכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם שנאמר °גאולת עולם תהיה ללוים: **גמ'** אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין וכו' דכולי עלמא מיהא בדלוים לא משנינן מנא הני מילי אמר רבי אלעזר דאמר קרא °ושדה מגרש עריהם לא ימכר מאי לא ימכר אילימא לא ימכר כלל והא מדכתיב גאולת עולם תהיה ללוים מכלל דמזבני אלא מאי לא ימכר לא ישנה: הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם: ת"ר גאולת עולם תהיה ללוים מה ת"ל לפי שנאמר °במספר שני תבואות ימכר לך יכול אף זה כן תלמוד לומר °גאולת עולם תהיה ללוים [ח] לפי שנאמר °והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהיה ללוים [ט] לפי שנאמר °וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהיה ללוים בשלמא הני תרתי לחיי אלא בתי ערי חומה ללוים מי איית להו והתניא *ערים הללו אין עושין אותן לא [י] כפרים קטנים ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות אמר רב כהנא לא קשיא כאן שהוקף ולבסוף ישב כאן ששישב ולבסוף הוקף וכי האי גוונא מי הויא חומה והתניא °ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה *"שהוקף ולבסוף ישב ולא ששישב ולבסוף הוקף יכול אפילו הקיפוה ישראל נאמר כאן חומה ונאמר להלן חומה מה להלן עובדי כוכבים אף כאן עובדי כוכבים יכול אפילו הקיפוה עובדי כוכבים לאחר מכן נאמר [יא] להלן חומה ונאמר כאן חומה מה להלן עובדי כוכבים קודם לכן אף כאן עובדי כוכבים קודם לכן תרגמה רב יוסף בריה דרב סלא חסידא קמיה דרב פפא כגון שנפלו להן הן

וכרמים כדכתיב (שם) ומדותם מחוץ לעיר וגו' לא מהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותן אלא טי הוא לעיר: **אין עושין שדה מגרש.** משום ייחוד ארץ ישראל והייט תורכן שממעט את הזריעה: **ולא מגרש שדה.** אמר שמחריב את טי העיר: **מגרש אין עושין עיר.** שיעשו בו בתים שאין עיר אלא בלא מגרש וכ"ש שאין עושין עיר מגרש שאין מחריבין את ייחוד העיר: **מוכרין לעולם.** אפילו בשנת היובל עלמה כך שמעתי וקשיא לי אמאי הא כי היכי דפליגי רב ושמואל בריש פירקא (לעיל כט:) ביישראל שמכר שדהו בשנת היובל עלמה ה"ל אינה לפלוגי הכא ולמימר ק"ו מכורה כבר יוצאה עכשיו [יב] דהא אמרינן לעיל (דף כח.) דממכרו של לוי תוזר בשנת היובל וכמדומה לי דאיידי דתנא באיזהר פירקא מקדישין לעולם וגואלין לעולם תנא נמי הכא יד): **גואלין לעולם.** שאין בתי ערי חומה שלהן נחלטין: **גמ' יכול אף זה.** לוי כן שאם מכר שדה אחוזתו אותן אלף אמה שאין למגרש שלא יהא מותר לגאול בפחות משתי שנים: **לפי שנאמר.** במקדיש שדה אחוזה וגאלה אחר מיד הקדש בשנת היובל יוצאה לכהנים כדכתיב והיה השדה וגו': **יכול אף לוי כן.** אם הקדיש שדה ולא גאלה יפסידנה ביובל ת"ל גאולת עולם וגו': **ערים הללו.** הנתנים ללוים: **אין עושין** שם **קטנים.** לפי שהן ערי מקלט ובעינן שיהא שם ייחוד לבית מטה לרוצחים: **ולא כרכים גדולים.** לפי שמתקבצין שם מכל מקומות לסחורה ותהא רגל גואל הדם מצויה שם ויחרוב את הרוצח ויהרגנו: **אלא עיירות בינוניות.** בלא חומה: **כאן שהוקף ולבסוף ישב.** לא משכחת בהו בלוים הוקף משכחת בהו שלאחר שנתנו להם בימי יהושע היקיפוה הם: **וכי תמי גוונא.** דיקב ולבסוף הוקף מי הוי חומה דלמלוך קרא למעוטיה: **כיון חומה.** בית שהוקב ובנה שם עיר חומה דמשמע שהוקף ולבסוף יקב: **יכול אפילו הקיפוה ישראל.** לאחר שכבשו את הארץ ואפילו קודם שיכבו בה: **ונאמר להלן חומה.** (דברים ג) כל אלה ערים בצורות וגו': **נאמר מכן.** לאחר שכיבשום ישראל: **תרגמה רב אלא.** לעולם כשהוקף ולבסוף יקב ודקשיא לך עיירות הללו אין עושין אותן כו': **כגון שנפלו להן.** בגורל בימי יהושע: הן

גאלו אחר מיד הקדש הגיע יובל ולא נגאל דדעור לבעלים ביובל. היינו תיובתא דרבי אושעיא דאיהי קאמר אבל הגך כדקיימי קיימי דלא הדרי ביובל: בתי חצרים. משמע כפרים שאין להם חומה: [מה ת"ל שאין להם חומה שאע"פ שיש להם חומה מוקפות מימות יהושע כמי שאין להם חומה דמי שאינן בתורת בתי ערי חומה: ואימא בית וחצר בית וחצר. דתיינו ב' בתים וב' חצרות ולא שיהו ב' בתים בבל חצר: א"כ. דבית אחד בלבד בכל חצר: ליכתוב. חצרים ולא בעי למכתב בתי דסתם חצר אינה בלא בית אחר: לא תנא חצר שאין בו בית לא מקרי חצר אלא קרפף ומראצטריך למיכתבבתי וחצרים ש"מ דב' חצרות של ב' ב' בתים: ישראל שירש את אבי אמו לוי] אינו גואל כסדר הזה. כענין שאר ישראל היורשין קרובין ישראל (אלא דינו כבן לוי וכן בן לוי כו') [לפי שהלוים אינן בתורת מוכר שדה אחוזה לב' שנים ולא בתורת בתי ערי חומה לחלום. וכן בתורת חצרים שנאמר כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם עד שיהא לוי וערי הלוים משמע השתא דבין ישראל שירש אבי אמו לוי ובין לוי שירש אבי אמו ישראל גואלין בתורת ישראל ולעולם אינו גואל בסדר לוי שמוכר וגואל לעולם עד שיהא לוי ובערי הלוים]: וחכ"א אין דברים הללו אמורין אלא בערי הלוים. [משמע] דחכמים סברי דאפילו ישראל שירש ערי הלוים מוכר וגואל בתורת לוים דבערי הלוים תלא רחמנא. אבל בהא פליגי דעד שיהא לוי לא אמרינן: [ואלא כמאן כבן לוי. והא תני עד שיהא לוי וערי לוים כלומר דמי שהוא לוי ובערי לוים דנואל בתורת לוי ולא ישראל בערי לוים גואל כבן לוי]. אלא אימא אינו גואל אלא כסדר הזה. שאמרנו למעלה בתורת ישראל בערי ישראל: בשלמא ערי לוים. אשכחן דאית לתו גאולה לעולם ולאו מידי אחרינא דכתיב כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם. אבל מנא לן דלוי בערי הלוים דינינה כי האי גוונא ולא אינש אחרינא: דכתיב ואשר יגאל מן הלוים. כלומר לוי שמכר שדהו לישראל יגאל לעולם: [יכול לוי מישראל יגאל. לעולם: שזה. בן לוי יפה כחו במכרו כדמפרי לעיל: אבל לוי. שמכר ללוי ששניהם יפה כוחם לא יגאל: ת"ל מן הלוים. דאפילו לוי מלוי יגאל: מן הלוים ולא כל הלוים. מן הלוים משמע פעוט כלומר שיש ללוים שאינן בתורת גאולה זו והיינו בן לוי נתין ובן לוי ממזר: (עד שיהא לוי לא אמרינן. דלא בעינן תרוייהו) [אבל עד שיהא לוי וערי

לוים לא אמרינן דלא בעינן תרוייהו]: מוכרין לעולם. אפילו בשנת יובל עצמו: וגואלין לעולם. אפילו מיד לאלתר כשמכר: לא ישנה. מכמות שהיא: ולפי שנאמר קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו: יכול אף זה כן. בן לוי שהקדישו את שדהו יוצא לכהנים ביובל: ערים הללו. של לוים שכתוב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר: פירים קטנים. כמו מגדלים: אלא עיירות בינוניות. שאין מוקפות חומה אלמא לית לה בתי ערי חומה: לא קשיא כאן שהוקף חומה ולבסוף ישב שנתנו הם ללוים לית להו ט) [דין] בתי ערי חומה דשובריו חומתן ועושין אותן עיירות בינוניות: כאן ששישב. בלא חומה ונתנוהו ללוים: ולבסוף הוקף. שהקיפוהו הלוים מאחר שהיה שלהם יש להם (דין) בתי ערי חומה: בית מושב עיר חומה. שיהא עיר חומה קודם ששב בה [בית] מושב: יכול אפילו הקיפוה ישראל. חומה ואח"כ ישב יהא לה תורת בתי ערי חומה: ונאמר להלן חומה. כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה: מה להלן. שהקיפום עובדי כוכבים חומה: אף כאן. בבתי ערי חומה שהקיפום עובדי כוכבים חומה קודם לכן מיכן קודם שירשו ישראל את הארץ

ט) נראה דל"ל לית לכו לגויים אלא כיון שוכרין חומתן וכו'.

[הוספתא פ"ב כ"ב כה: מכות יב.]

רש"ק ע"ז

[לעיל ג:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואימא בית וחצר בית וחצר ת"ל כתיב ליכתוב: (ב) רש"י ד"ה אין דברים וכו' אבי אמו לוי פ"ל רבנן וכו' רחמנא הם ל"ל ותמ"כ מ"ה ולא מכלן כו' וקא סריך:

ויקרא כה

שם

שם כו

שם כה

[מכות י. ע"ש]

שם

*[מגילה ג. ושם היא מימרא דר' יהושע בן לוי]

גליון הש"ס מתני' אין עושין שדה. עיין תוס' אבן מגילה דף י ע"ב ד"ה כל המצות:

הן ומגרשיהן. כשהן מוקפות חומה: **והא למיסתרינהו קיימי.** כדאמר (לעיל דף נ:) אין עושין אותן מדרין וכרכים: **סד"א אדמסתתרי.** ס) כל זמן שלא נסתרו אם מכרום קודם סתירתן ליחלטו קמ"ל: **מ"ל כשדה החרם.** מה כח שדה החרם ללמד על שדה היוצאת לכהנים ביובל: **שדה חרמו.** שדה שהחרים תורה אור ישראל והגיעה לחלקו: **טוביל ויגאלה לכהנים.** אם לא יגאלנה שהרי היא שלו כשדה אחוזה ועכשיו הרי היא תחת ידי כו': **בשל אחרים אני זוכה.** אם היה שדה אחוזת ישראל יוצאה לכהנים ביובל היה לי חלק בה: **מה שדה אחוזה של ישראל.** אם נגאלה כהן מיד הקדש יוצאה מידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים כדאמר בחידוך פירקא בפרק אין מקדישין (לעיל דף כה:) אף זו ט': (ז) הכא קא שקיל ליה ו) כו': **ואיש את קדשיו לו יהיו.** ודרשינן ליה בהגוזל בב"ק (דף קט:): מגין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה אם יש עליו להביא חטאת לא התגדב עולה לא שלמים אין לריך לתתם לאנשי משמר אלא הוא עצמו מקריב ויטול העור ואוכל הבשר ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו: **קדשיו ולא ברשותו.** ולא מכח דידיה קא שקיל להו אלא מקריב אימוריהם: **הכא ברשותו.** כלומר מכח דידיה קא שקיל להו ולא משלהן גבוה בשביל עבודה: **אלא אמר ר"נ לכהני אילטריך למכתב** ז) (ב) **החרם דסד"א כו'.** והאי נמי אחוזתו היא ואם הקדישה ולא נגאלה אלא לכהנים ביובל אלא יהא לו רכות לגאלה לעולם: **קמ"ל.** היקש דאיקש שדה החרם לשדה אחוזתו של ישראל דתנא מתחת ידו ומתחלק לכהנים דאחוזתו היא דים לה גאולה עולם אבל לעולם: הדרן עלך המוכר שדהו וסליקא לה מסכת ערכין

הן ומגרשיהן מ) הן ומגרש למיסתרינהו קיימי אמר רב אשי איצטריך סד"א אדמסתתרי מסתתרי אי מיזדבני ליחלטו קמ"ל תנו רבנן כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו *מה ת"ל מנין לכהן שהקדיש *שדה חרמו שלא יאמר הואיל ויוצא לכהנים והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כ"ש ת"ל והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' כשדה החרם וכי מה למדנו משדה החרם מעתה ה"ז בא ללמד ונמצא למד מקיש שדה חרמו לשדה אחוזתה של ישראל מה שדה אחוזתה של ישראל יוצא מתחת ידו ומתחלקת נ) לכהנים אף שדה חרמו יוצא מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים אמר מר ג) בשל אחרים אני זוכה מי דמי התם זוכה בעלמא הכא קא שקיל ליה ד) אמר רמי בר חמא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב °ואיש את קדשיו לו יהיו הא נמי כי קדשיו דמיא מי דמי קדשיו לאו ברשותו הכא ברשותו אלא אמר רב °כי אחוזת עולם הוא להם הא נמי אחוזתו היא קמ"ל אחוזתו אחוזתו אין חרמו לא:

הדרן עלך המוכר שדהו וסליקא לה מסכת ערכין

יוסי: ס) לכן והוי ליה כאילו: י) למיפרך מי דמי התם כשהוא: יא) פריך. ס"א דאפילו פגע יובל במשמרתו אין לו זכות בה: יב) ולפינן לה מהיקישא: הדרן עלך המוכר וסליקא לה מסכת ערכין

נח א מיי' פ"ד מערכין הלכה כג:

כיא כי"ו ב"י לו נמי שלמי הכא כו' ל"ק

ני' ל"ק דאיש אם קדשיו

מ) ומגרשיהן ותיבות הן ומגרש נמחק: נ) ומתחלקת לאחיו הכהנים אף: ג) מר ודין הוא בשל כו'. וקצת מוה בב"ק פ"ם: ד) ליה ס"ו כולה אמר: ס) עד שלא תיבות כל זמן נמחק: ז) ליה כולה תיבת כו' נמחק: ז) למכתב כשדה החרם: מ) כו' ישמעאל בר' יוסי דפליג עליה דקסבר קרושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא אי נמי אפילו בר"א ברבי יוסי: ס) לכן והוי ליה כאילו: י) למיפרך מי דמי התם כשהוא: יא) פריך. ס"א דאפילו פגע יובל במשמרתו אין לו זכות בה: יב) ולפינן לה מהיקישא: הדרן עלך המוכר וסליקא לה מסכת ערכין

שיטה מקובצת

מ) ומגרשיהן והא למסתרינהו ותיבות הן ומגרש נמחק: נ) ומתחלקת לאחיו הכהנים אף: ג) מר ודין הוא בשל כו'. וקצת מוה בב"ק פ"ם: ד) ליה ס"ו כולה אמר: ס) עד שלא תיבות כל זמן נמחק: ז) למכתב כשדה החרם: מ) כו' ישמעאל בר' יוסי דפליג עליה דקסבר קרושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא אי נמי אפילו בר"א ברבי

[לעיל כט.]

הגהות הב"ח

(מ) רש"י ד"ה מה שדה וכו' לקח זו כו' סד"ד ותמ"ב מ"ה סי' כלה: (נ) ד"ה גאלה ובו' למקבל כשדה החרם דסד"ל:

רבינו גרשום

הארץ]: תרגמה רב יוסף. כלומר כי האי גוונא אפשר למיהוי לה בתי ערי חומה: שנפלו להם. ערים בירושה מוקפות חומה כאבני אמו ישראל: הן ומגרשיהן. כלומר עם חומותיהן: ומגרשיהן למיסתרינהו קיימי. כלומר הא עומדין ליסתור חומתן שהרי אין עושין אותן מדרין פירין ולא כרכין ואכתי לית לה בתי ערי חומה: [אפילו הכי איצטריך גאולת עולם סד"א אדמסתתרי איסתרי. כלומר מקמי דליסתרי אי מיזדבני ליחלטו קמ"ל גאולת עולם: שדה חרמו. שהחרימה ישראל ובאתה ליד כהן והקדישה ולא הספיק לגאלה עד שפגע בו יובל: שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים ביובל. דהאי כהן שמקדיש שדה חרמו הוי כאילו הקדיש שדה אחוזתו ולא גאלה שיוצאה לכהנים ביובל: בשל אחרים. שדה שהקדישה ישראל ולא גאלה שיוצאה לכהנים אני זוכה בה: בשל עצמי לא כל שכן. שאוכה בה שלא תצא מתחת ידי: מה שדה אחוזה של ישראל. שהקדישה ישראל ולא גאלה שיוצאה מיד הקדש לכהנים ביובל וגאלה אחר מן הכהנים יוצאה מידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים כדאמר לעיל בפרק המקדיש שדהו שאחותו שלו ואין זו שלו אלא של כל הכהנים: אף שדה חרמו יוצאה: ומתחלקת לכל אחיו הכהנים]: מי דמי התם. קא זכי בעלמא. דרחמנא זכי ליה שדה אחוזתו של ישראל היוצאה לכהנים עם שאר הכהנים: הכא קא שקיל ליה כולה. כלומר מסי זכה שיתפוס שדה חרמו לעצמו: אמר רבי בר חמא. אכתי איצטריך דס"א דהאי ודין הוא דינא הוי הואיל וכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו (ופשוט בטפרי מנין לישראל שהיה מודד תרומה לכהן ע"ג קרקע מנין שכל כהן שיבא שם באותה שעה שהוא מודד שיש לו חלק בהן כמו זה הראשון ת"ל איש את קדשיו לו יהיו) כלומר לכולן בעוה"ר יכול אפילו מדד לו לתוך קופתו של ראשון שיזכה אחר [עמו] ת"ל אשר יתן לכהן לו יהיה ולא לאחר סד"א כי היכי דעכה בקדשים שנופל חלקו עם כהן ראשון אם בא עד שלא מדד לו שאינו יכול לדרוש [והא שדה חרמו כי קדשיו דמי ולא יהא אדם יכול לדחותו אלא תהא שלו לחכי איצטריך היקישא]: מי דמי. האי קדשים לחרמי קדשים. קדשים לאו ברשותו נינהו אלא ברשות ישראל נינהו [בעלמא] קא זכי ליה רחמנא הכא האי שדה חרמו ברשותו הוא [וברשותו] מאן זכי ליה ולאו דינא הוא: איצטריך סד"א הואיל וכתיב כי אחוזת עולם היא להם. דהדרא ליה ביובל ואינה יוצאה מידו האי נמי שדה חרמו אחוזתו היא ולא תצא מתחת ידו לחכי איצטריך היקישא דאחוזתו היא שלו אבל שדה חרמו לא אלא תצא מתחת ידו ותתחלקת לאחיו הכהנים. לשון מורי הגאון. קדשיו לאו ברשותו ס) דמוקי ליה לחאי קרא בגזל הגר ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים [ואשם למזבח]: אין עושין שדה מגרש. אותן אלף אמה שסביב לעיר שהן אויר לגוי העיר אין עושין אותן שדה שאין זורעין אותן ולא שדה שהוא לוריעה אין עושין אותו מגרש: בר"א בערי הלוים. כדאמר בגמרא לא ישנה: ולא עיר מגרש שלא יחריבו ערי ישראל. שלא יחריב עיר שהוא מושבת לעשותה מגרש אויר פנוי שלא ישנה [אותה] מכמות שהיא: הדרן עלך המוכר שדהו וחסלת מסכת ערכין

ס) מי כ"ל דף ס"ם דמסתם דמייני בכהן שבא לקריב קרבנותיו כמשמר שלנו שלו דמ"מ עכודתה ושובה שלו ס"ש ומלי דל"ל מדסמיך ליה לקרא דגזל הגר דרשין סמוכין דסך קרא נמי מייני בגזל הגר וכגון בכה שגזל את הגר דיכול לקריב בלשם כמשמר אחר ובעבודתה ושובה שלו.

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך:

הדרן עלך ס) מסכת ערכין והדרך עלן דעתן עלך מסכת ערכין ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת ערכין ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי: ימאר כן שלש פעמים ואחר כך יאמר זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא ג) הנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אראי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דדו בר פפא:

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תרחמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני: ברוך אתה יי למדני חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך יי אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת ערכין כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם. ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך: כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא. ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דקודשא. בריך הוא לעילא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן: על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באורייתא. די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר. יהא להון ולכון שלמא רבא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי ופורקנא מן קדם אבוהון די בשמיא וארעא ואמרו אמן: יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: עושה שלום במרומיו הוא יעשה ברחמיו שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

ס) [פירוש כגון ע"ז תמצא בספר כתיים שמכר לתי הגאון מהר"ל מפרמ"ב כס' זכיות מ"ח ס"ג] ג) [נסיומא דסוף תשבת הרמ"א ז"ל וכן כסוף י"ם בב"ק כתוב למזמים על הזכרת שמות הלון]